کهن‌نامه‌های زبان‌شناسی ۳

متن‌های پهلوی

گردآوریده:
جاماسب جی دستور منوچهر جی جاماسب آسانا

پژوهش:
سعید عریان

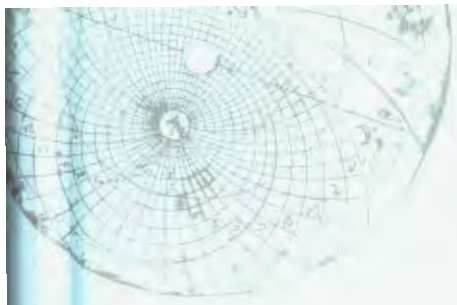

این مجموعه دارای سی‌ودو متن کوچک و بزرگ پهلوی است که با متن «یادگار زریران» آغاز می‌شود و با متن «خیم و خرد فرخ‌مرد» به انضمام یک پایان‌نوشت به انجام می‌رسد.

مجموعه حاضر دارای ویژگی‌های مهمی است که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

نخست، در بر داشتن بخش بیشین متون و رساله‌های کوچک پهلوی.

دیگر، در بر داشتن بخش بیشین اندرزنامه‌ها و متون اندرزی پهلوی که بعدها به مجموعه اندرزنامه‌های دوره اسلامی از جمله جاویدان خرد راه یافتند.

سوم، در بر داشتن مهم‌ترین نمونه‌های شعری دوره میانه بویژه متون پهلوی، مانند منظومه درخت آسوری، اندرز پیشینیان و غیره.

علمی
انتشارات

9 789644 042027

۲۶۰۰۰ تومان

متن‌های پهلوی

(ترجمه، آوانوشت)

گردآوریدهٔ

جاماسب جی‌دستور منوچهر جی جاماسب آسانا

پژوهش

سعید عریان

۴۱۰۱۶

سرشناسه	: جاماسب‌جی، گردآورنده
عنوان و نام‌پدیدآور	: متن‌های پهلوی/ گردآوریده جاماسب‌جی منوچهر جی‌جاماسب آسانا؛ پژوهش سعید عریان.
مشخصات نشر	: تهران: نشر علمی ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۵۲۲ ص.
شابک	: ۷ - ۲۰۲ - ۴۰۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتاب حاضر در سالهای مختلف توسط ناشران متفاوت منتشر شده است.
موضوع	: زبان پهلوی -- متن‌ها
موضوع	: زبان پهلوی -- متن‌ها -- ترجمه شده به فارسی
شناسه افزوده	: عریان، سعید، ۱۳۲۹ - مترجم
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ۲م ۲ج/ ۲۰۵۱ PIR
رده‌بندی دیویی	: ۰۶/۰فا۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۱۹۵۴۰

خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران شمارهٔ ۱۲۲۴

تلفن: ۶۶۴۶۰۶۶۷ فکس: ۶۶۴۹۶۶۱۱

متن‌های پهلوی (ترجمه، آوانوشت)

گردآوریدهٔ جاماسب جی‌دستور منوچهر جی جاماسب آسانا

پژوهش سعید عریان

چاپ اول: ۱۳۹۱

تیراژ: ۶۵۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: مهارت

شابک ۷ - ۲۰۲ - ۴۰۴ - ۹۶۴ -۹۷۸

مرکز پخش: انتشارات علمی - خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران

شمارهٔ ۱۲۲۴ تلفن: ۶۶۴۶۵۹۷۰ - ۶۶۴۶۰۶۶۷

یادداشت ناشر

مطالعه‌ی تاریخ زبان‌ها، بخشی ناگسستنی از دانش زبان‌شناسی است و نادیده گرفتن این دسته از مطالعات نوعی نقص جبران‌ناپذیر در پژوهش‌های زبان‌شناختی تلقی خواهد شد.

انتشارات علمی افتخار دارد با همیاری مجموعه‌ی وسیعی از متخصصان این حوزه، نشر بخش دیگری از مراجع زبان‌شناسی، به ویژه درسنامه‌های تخصصی مطالعه‌ی زبان‌های ایرانی را با نام «کهن‌نامه‌های زبان‌شناسی» در اختیار علاقمندان این رشته قرار دهد. این مجموعه شامل مهم‌ترین آثار تألیفی و نیز برگردان برجسته‌ترین درسنامه‌هایی خواهد بود که در این حوزه همواره مطرح هستند.

محمدعلی علمی

تقدیم به عاشقان و خادمان راستین فرهنگ
و زبانهای ایرانی آنانکه در میان دو زمـان
بیکرانه از درخت همیشه سبز پـندار خـود
پیوسته گلواژه‌های عشق می‌چینند

فهرست مطالب

اشاره ۹
پیشگفت ۱۱
مقدمه ۱۵

عنوان	صفحه در ترجمه فارسی	صفحه در آوانوشت	صفحه در متن پهلوی
یادگار زریران	۳۹	۱۶۹	۱
شهرستان‌های ایران	۴۹	۱۸۵	۱۸
شگفتی و ارزشمندی سیستان	۵۳	۱۹۳	۲۵
خسرو قبادان و ریدگی	۵۵	۱۹۷	۲۷
اندرزهای پیشینیان	۶۳	۲۰۹	۳۹
چیده اندرز پوریوتکیشان	۶۶	۲۱۳	۴۱
اندرز دانایان به مزدیسنان	۷۱	۲۲۱	۵۱
اندرز خسرو قبادان	۷۵	۲۲۵	۵۵
اندرز انوشه روان آذرباد مار سپندان	۷۷	۲۲۹	۵۸
قطعه	۸۴	۲۳۹	۷۲
اندرز بهزاد فرخ پیروز	۸۵	۲۴۱	۷۳
قطعه	۸۹	۲۴۷	
یک چند سخنی که آذرفرنبغ فرخزادان گفت	۹۳	۲۴۹	۷۹
سخنان بخت آفرید و آذرباد زردشتان	۹۵	۲۵۱	۸۱
نهش چیزگیتی	۹۷	۲۵۳	۸۲
قطعه	۹۹	۲۵۵	۸۳
قطعه	۱۰۱	۲۵۷	۸۳
نیرنگ زهر بستن	۱۰۳	۲۵۹	۸۴
یادگار بزرگمهر	۱۰۵	۲۶۱	۸۵
ماه فروردین روز خرداد	۱۱۷	۲۷۷	۱۰۲

درخت‌آسوری ..... ۱۲۱ ..... ۲۸۳ ..... ۱۰۹

گزارش شترنج و نهش نیواردشیر ..... ۱۲۷ ..... ۲۹۱ ..... ۱۱۵

اندرز دستوران به بهدینان ..... ۱۳۱ ..... ۲۹۷ ..... ۱۲۱

قطعه‌ای از مادیان سی‌روزه ..... ۱۳۵ ..... ۳۰۳ ..... ۱۲۸

درباره پنج خیم آسرونان ..... ۱۳۷ ..... ۳۰۵ ..... ۱۲۹

درباره آیین نامه نویسی ..... ۱۳۹ ..... ۳۰۷ .....

درباره پیمان کد خدایی ..... ۱۴۵ ..... ۳۱۵ ..... ۱۴۱

سخنی چند از آذرباد مارسپندان ..... ۱۴۷ ..... ۳۱۹ ..... ۱۴۴

داروی‌خرسندی ..... ۱۵۳ ..... ۳۲۷ ..... ۱۵۴

در باره یزرگداشت سور آفرین ..... ۱۵۵ ..... ۳۲۹ ..... ۱۵۵

درباره آمدن شاپهرام ورجاوند ..... ۱۵۹ ..... ۳۳۳ ..... ۱۶۰

درباره خیم و خرد فرخ مرد ..... ۱۶۱ ..... ۳۳۵ ..... ۱۶۲

فرجام کتاب ..... ۱۶۵ ..... ۳۴۱ .....

رَستم از ایـن نـفس و هـوا، زنده بلا مرده بلا
زنـده و مـرده وطـنم، نیست بـجز فضل خدا
رَستم از این بیت و غزل، ای شه وسلطان ازل
مـفـتـعلـن مـفتـعـلن مـفـتـعـلن کـشت مـرا
شمس تبریزی

اشاره:

بنام یزدان

در بین متون باستانی ایران، متون پهلوی از چنان جذبه‌ای برخوردار است که پیوسته یک حقیقت را در ذهن تداعی می‌کند و آن این که «گاهی اوقات نفس تلاش برای رسیدن به هدف ارزشمند است و خود هدف در برابر این تلاش رنگ می‌بازد».

به کلام دیگر، در پی واژه‌ها و عبارات پهلوی چنان حقیقت پیچیده‌ای نهفته است که گویی هیچگاه نمی‌توان به آن دست یافت و همیشه باید به تلاش و کوشش برای رسیدن به آن دل خوش کرد و شاید زیبایی و ارزش این متون نیز در همین است که پیوسته انگیزه‌ای ناشناخته وجود دارد که پژوهشگر دلباخته را به چندین و چند بار خواندن آن تحریک می‌کند. انگیزه‌ای که طلب ایجاد می‌کند، وجد می‌آفریند، معرفت می‌زاید، و در نهایت، عشق و علاقه‌ای ناگستنی را به نظاره می‌نشیند.

این مجموعه تحقق تمام این مراحل است و من پس از گذشت زمانی بس طولانی از آغاز پژوهش روی اولین متن آن تا امروز، تنها دلخوش به تلاشی بی‌وقفه.

امید که در این تلاش سپید روی بوده باشم.

پیشگفت

سالها دل طلب جام جم از ما می‌کرد
آنچه خود داشت ز بیگانه تمنا می‌کرد

مطالعات ایرانی به صورت پراکنده در جهان سابقه‌ای بسیار طولانی دارد، اما از هنگامی که مسافرت به شرق و ایران رونقی گرفت و بسیاری روی به سرزمین ایران نهادند، سفرنامه‌هائی منتشر شد که توجه اروپا را به ایران بصورت بسیار جدی جلب نمود. این آثار موجب شد که بسیاری حتی به‌گذشته‌های دور ایران و دوره باستانی یعنی ایران پیش از اسلام نظر انداخته و آنرا بطور مفصل مورد بررسی و تشریح قرار دهند.

تجربه و تاریخ نشان داده است که شرقشناسان این کنکاش را همیشه از زبان و متون بازمانده از آن آغاز کرده‌اند و این امر غریبی نیست زیرا همگان می‌دانند که زبان مدخل ورود به فرهنگ اقوام است. زبان و فرهنگ پدیده‌هایی هستند که برای فهم هر یک، باید از دیگری مدد جست. آشنایی با فرهنگ هر ملتی نیاز به فهم زبان آن قوم دارد، زیرا صورتی از مآثر فرهنگی در قالب متون مکتوب، بدور از تطاول ایام به دست ما رسیده است و برای آشنائی با تفکر پیشینیان لازم است که به زبان آنان آگاهی کامل داشت. از طرف دیگر فرهنگ خود روشنگر بسیاری از ابهامات زبانهای مهجور است. لذا ارتباط منطقی موجود بین

زبان و فرهنگ از سویی و اهمیت مطالعه فرهنگ پیشینیان بعنوان چراغی فراراه حال و آینده از سوی دیگر ما را بر آن می‌دارد که در حفظ و نگهداری و نیز بررسی و شناسایی متون بازمانده زبانی پیوسته کوشا باشیم.

بررسی و مطالعه در مورد زبانها و فرهنگ ایران باستان در چند سال گذشته دارای شکوفایی چشمگیری بوده است. در همین دوره کوتاه بیست و چند ساله بسیاری از متون بازمانده از زبانهای باستانی ایران به فارسی ترجمه شده و مورد شرح قرار گرفته است.

یکی از این آثار که در چند سال گذشته با استقبال بسیاری روبرو شد، پژوهش حاضر روی مجموعه متن‌های پهلوی گردآوریده جاماسب آساناست. این مجموعه که در سال‌های گذشته، بدنبال انتشار نخستین خود در سال ۱۳۷۱ از سوی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و نیز در سال ۱۳۸۲ در پژوهشکده زبان و گویش سازمان میراث فرهنگی کشور، بارها بصورت‌های گوناگون از سوی نگارنده مورد پژوهش و تدریس و نگرش‌های چندگانه قرار گرفته، اکنون با تجدید نظری گسترده بار دیگر در دسترسی علاقه‌مندان قرار می‌گیرد.

در این‌جا لازم است که به حکم اخلاق علمی از استادان خود نهایت سپاسگزاری را به عمل آورم:

از استاد همیشه زنده‌ام جناب آقای دکتر احمد تفضلی که با نگرش و دقتی ژرف پیوسته به‌کارهای نگارنده توجه داشت، و از هیچگونه راهنمایی دریغ نکرد.

از استاد گرانقدرم شادروان دکتر مهرداد بهار که پژوهش روی این متن‌ها حاصل انگیزه‌ای است که او در من برانگیخت. یاد این دو استاد در لابلای این متن‌ها پیوسته برایم زنده است از استاد عزیز سرکار بانو دکتر ژاله آموزگار که آشناسازی نگارنده با متن‌های پهلوی از سوی او انجام گرفت.

از دوست بسیار عزیزم شادروان دکتر مسعود آذرنوش که همپرسگی با ایشان و نیز پیشنهادات ایشان برایم بسیار ارزشمند بود، ولی هزاران افسوس...

از انتشارات محترم علمی بویژه جناب محمدعلی علمی که با کوششی پیگیر انتشار مجدد این اثر را تحقق بخشید و از این طریق بخشی از نیاز علاقمندان به پژوهش در متون پهلوی را برطرف نمود.

سعید عریان

خرداد ۱۳۹۱

مقدمه

گزارش حاضر مجموعه‌ای است از دستنویس **MK** تحت عنوان «متون پهلوی» که باری دیگر* به‌طور کامل‌تر و منظم‌تر مورد پژوهش قرار می‌گیرد. جلد اول مجموعه این متون در سال ۱۳۲۲ میلادی توسط مهربان کیخسرو به تحریر در آمد و در سال ۱۸۹۷ با ویرایش و مقدمه‌ای توسط دستور جاماسب جی منوچهر جی جاماسب ـ آسانا در بمبئی منتشر شد. جلد دوم آن نیز توسط همان کاتب و همان ویراستار با مقدمه‌ای دیگر توسط دانشمند معروف بهرام‌گور تهمورث انکلساریا در سال ۱۹۱۳ در بمبئی انتشار یافت.

این مجموعه دارای چندین متن کوچک و بزرگ است که با متن یادگار زریران آغاز می‌شود و با متن «خیم و خرد فرخ مرد» بانضمام یک پایان نوشت انجام می‌پذیرد. پایان نوشت متن هم به پهلوی، هم به گجراتی و هم به فارسی تحریر شده است. در آغاز این پایان نوشت ـ به پهلوی ـ آمده است:

«این نوشته در روز فروردین و ماه آذر سال بهیزه ششصد و نود و یک در آتش‌خانه (=آتشکده) شهر تانه در هندوستان فرجام یافت. من دین بنده هیربدزاد مهربان کیخسرو مهربان اسفندیار مهربان مرزبان بهرام (این کتاب را) نوشتم....».

در جای دیگری از همین پایان نوشت به فارسی آمده است: «تمام شد این کتاب اوزوارش شهنامه گشتاسب و پندنامه آذرباد بن ماراسفند و غیره به دستخط اضعف عباد، کمترین دستوران، دستور جمشید بن دستور جاماسب ابن آسا،ولد فریدون ساکن قصبه نوساری، روز اورمزد ماه شهریور سنه ۱۱۳۶ یزدگردی مطابق چهاردهم شوال سنه ۱۱۸۰ هجری....».

---

* برای آگاهی از انتشار نخست، نک. پیشگفت.

کاتب نسب نامه خود و همچنین قطعه‌ای تحت عنوان «نیرنگ زهر بستن» راکه در مجموعه حاضر بعنوان متن مستقل نیز آمده به پایان نوشت افزوده است.

متن پهلوی این مجموعه شامل هر دو جلد بار دیگر، در ردیف انتشارات بنیاد فرهنگ ایران شماره ۱۱۲ در سلسله انتشارات واژه‌نامه‌های پهلوی شماره ۷، با مقدمه بهرام گورانکلساریا و دیباچه‌ای به زبان انگلیسی از دکتر ماهیار نوایی، در تهران به چاپ رسید.

باگزارش حاضر، متن پهلوی این مجموعه نیز با ویژگی‌هایی که در ابتدای این مقدمه آمده و همچنان که گفته شد در بمبئی منتشر شده جهت ایجاد مقدمات و امکانات بیشتر پژوهشی همراه گشته است. همانگونه که گفته شد این مجموعه دارای چندین متن کوچک و بزرگ است که در زیر بطور اجمال معرفی می‌شوند:

یادگار زریران ayādgār ī zarērān

داستانی است حماسی و بسیار زیبا با ۱۱۴ بند متن اصلی و ۷ بند پایان نوشت که صفحات ۱-۱۷ مجموعه متون پهلوی را به خود اختصاص داده است.

در دستنویس JJ (دستور جمشید جاماسب) به این متن با عنوان «شهنامه گشتاسبی» اشاره شده است. متن یادگار زریران در اصل متنی پارتی بوده که در دوره ساسانی به پهلوی برگشته چنانکه پاره‌ای از واژه‌های پارتی بازمانده در متن و به ویژه در پایان نوشت کاملاً موید این امرند.

محور داستان جنگ واقع میان ایرانیان به پادشاهی گشتاسب کیانی از یک سو و تورانیان به فرمانروایی ارجاسب تورانی از سوی دیگر به سبب پذیرش دین به مزدیسنان (=دین زردشتی) از طرف ایرانیان است. در این جنگ، زریر برادر گشتاسب شاه کیانی و جمعی دیگر از فرزندان و شاهزادگان کیانی پس از دلاوریهای بسیار، سرانجام جان خود را در راه پذیرش دین از دست می‌دهند، و از آن پس بستور، فرزند و یادگار زریر حماسه‌ساز و صحنه‌آرای داستان می‌شود.

به نظر می‌رسد که یادگار زریران در اصل اثری نمایشی بوده که بوسیله گوسان‌ها به اجرا در می‌آمده است. گیگر در سال ۱۸۹۰ این متن را با مطابقه شاهنامه فردوسی ترجمه کرد. سپس نولدکه در سال ۱۸۹۲ و شمس‌العلماء هیربدجیوانجی جاماسب جی مودی در سال ۱۸۹۹ هر یک متن فوق را ترجمه، تحشیه و سپس منتشر نمودند. پژوهش مودی روی این متن در بردارنده حرف نویسی متن با الفبای گجراتی، ترجمه به انگلیسی و گجراتی و نیز یادداشت‌های مفیدی است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۶۷-۲۶۹؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۹۲-۱۹۵؛ خجسته کیا

۱۳۷۵، ۲۴-۴۰؛ عریان ۱۳۷۱، ۱۵-۱۷؛ Jamasp-Asana 1897, 14-16

šahristānīhā ī ērān شهرستان‌های ایران

این متن تنها منبع مستقل در جغرافیای ایران ساسانی است که در ۶۰ بند و صفحات ۱۸-۲۴ مجموعه متون پهلوی تحریر شده و در شباهت تام با جغرافیای موسی خورنی قرار دارد. به پاره‌ای از شهرها در این متن با نام و نام بنا نهنده و به پاره‌ای دیگراز آن‌ها بدون نام اشاره شده است.

در این رساله، بحث مربوط به شهرهای ایرانشهر طبق سنت به ترتیب از شرق آغاز می‌شود، پس از آن با شهرهای غربی ادامه می‌یابد، سپس به جنوب ایران می‌رسد و سرانجام با پرداختن به ناحیه شمال پایان می‌پذیرد.

نویسنده متن، همانند بسیاری دیگر از متون پهلوی، معلوم نیست، اما رساله فوق احتمالاً در قرن سوم هجری تحریر شده است.

در این متن، علاوه بر اطلاعات جغرافیایی، به مطالب دیگری از جمله مسایل تاریخی، اسطوره‌ای، نجومی و غیره نیز اشاره رفته است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۶۴-۲۶۷؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۲۰۳-۲۰۵؛ عریان ۱۳۷۱، ۱۷-۱۸. Jamasp-Asana 1897,16-17

abdīh ud sahīgīh ī sagistān شگفتی و ارزشمندی سیستان

متنی است کوتاه با ۱۶ بند در مورد فضایل سیستان بر مبنای ارزش‌های دینی و نیز وابستگی‌های آن با دین مزدیسنا که در صفحات ۲۵-۲۶ مجموعه متون پهلوی تحریر شده است. نویسنده و تاریخ نگارش متن معلوم نیست ولی چنانکه بر می‌آید، متن فوق باید در خارج از ناحیه فارس و احتمالاً در اواخر دوره ساسانی تحریر شده باشد.

در این متن کوچک به مواردی گوناگون از جمله رود هیرمند، دریاچه فرزدان، کوه اوشتداشتار، دریاچه کیانسه، تولد و ظهور هوشیدر، هوشیدرماه و سوشیانس یعنی نجات بخشان سه‌گانه دین زردشتی، تبلیغ دین زردشتی و ظهور پیروانی همانند سین اهومستودان که در حلقه درس خود شاگردان بسیاری داشت، انتقال اوستا بصورت شفاهی و سینه به سینه از نسلی به نسلی دیگر پس از یورش اسکندر، اشاره رفته است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۹۰-۲۹۱؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۲۰۳-۲۰۵؛ عریان ۱۳۷۱، ۱۸-۱۹؛ Jamasp-Asana 1897,17.

خسرو قبادان وریدگی husraw ī kawādān ud rēdag-ē

متنی است مربوط به مناظره و پرسش و پاسخ خسروقبادان (=خسروانوشیروان) و جوانی اشراف زاده با صفت «خوش آرزو» که به سبب از دست دادن پدر و از هم پاشیده شدن خانواده دچار اشکالات مالی شده است.

این متن که در ۱۲۵ بند تحریر شده و صفحات ۲۷-۳۸ مجموعه متون پهلوی را در برگرفته، تاکنون اساس پژوهش‌های بسیاری قرار گرفته است.

از ویژگی‌های با ارزش متن فوق ترسیم و تشریح اوضاع حاکم بر دربار ساسانی، ویژگی‌های یک جوان اشرافی، انواع بهترین غذاها، گل‌ها، بازی‌ها، خنیاگران، اسبان، زنان و غیره در همان دوره است که در قالب سیزده سئوال و جواب مطرح می‌شوند.

ابومنصور ثعالبی ترجمه عربی بخش‌هایی از این رساله را در اثر با ارزش خود به‌نام «غرراخبار ملوک الفراس و سیرهم» که در سال ۱۹۰۰ توسط زوتنبرگ با ترجمه فرانسه در پاریس به چاپ رسید، آورده است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۸۹-۹۰؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۹۰-۱۹۲؛ عریان ۱۳۷۱، ۱۹-۲۰؛ Jamasp-Asana 1897, 17-18

اندرزهای پیشینیان handarzīhā ī pēšēnīgān

این متن مجموعه‌ای است از چهار متن اندرزی کوچک بالغ بر ۳۶ بند. اندرزهای این مجموع از نظر ساخت جمله بسیار ساده بوده و به ساخت جملات در فارسی نو بسیار نزدیک است.

برای آگاهی بیشتر؛ عریان ۱۳۷۱، ص ۲۱-۲۰؛ Jamasp-Asana 1897,21

چیده اندرزپوریوتکیشان čīdag handarz ī pōryōtkēšān

یکی از مهم‌ترین اندرزنامه‌های پهلوی است که بر پایه دین و اعتقاد به آن شکل گرفته و در ۵۹ بند، در صفحات ۴۱-۵۰ مجموعه متون پهلوی تحریر شده است.

این متن که بیان کننده اعتقادات بنیادین نخستین گروندگان به دین زردشتی ساسانی است، به نام دیگر یعنی «پندنامه زردشت» نیز معروف می‌باشد.

در این متن علاوه بر اصول و مبانی اعتقادی به مسایل عملی همانند: در هر روز سه بار به آتشکده رفتن، ازدواج کردن، کشاورزی کردن، دامداری کردن، شبانه روز را به سه بخش کردن و بخشی را به عبادت و خردورزی، بخشی را به کار و کوشش و بخش دیگر را به آرامش پراختن، نیازردن پدر و مادر و غیره نیز اشاره شده است.

برای آگهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۸۸-۱۸۹؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۳۷؛ عریان ۱۳۷۱، ۲۱-۲۲.

Jamasp-Asana 1897, 18-19

اندرز دانایان به مزدیسنان handarz ī dānāgān ō mazdēsnān

متنی است اندرزی و در بردارنده مطالب مربوط به وظایف دینی که یک زردشتی باید بطور روزانه انجام دهد.

عنوان این متن از بند ۱۷ آن انتخاب شده و در واقع متن فوق در نسخه‌های خطی گوناگون دارای این عنوان نیست، بلکه در بند نخست آن به عنوان «اندرز هرمزد وامشاسپندان» اشاره شده است.

در مجموع، این متن که در ۲۰ بند تحریر شده و در صفحات ۵۱-۵۴ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است، به ناپایداری جهان مادی و تمام متعلقات آن، مرگ، انجام فرایض و وفای به پیمان اشاره دارد.

از ویژگی‌های متن فوق اینکه بند ۱۷ تا ۲۰ آن که در متن اصلی بصورت نثر تحریر شده، قطعه شعر با قافیه‌ای است که می‌توان آنرا به بندهایی مستقل تفکیک نمود، به نظر می‌رسد که این بخش از متن زیر تأثیر فارسی نو شکل گرفته باشد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۸۷؛ عریان ۱۳۷۱، ۲۲-۲۳.

Jamasp-Asana 1897,20

اندرز خسرو قبادان handarz ī husraw ī kawādān

متنی است با ۱۳ بند که در صفحات ۵۵-۵۷ مجموعه متون پهلوی به تحریر درآمده است.

بنابر روایت نخستین بند این اندرزنامه، مطالب مطرح شده در آن، سخنان خسرو پسر قباد است که در آستانه مرگ آن‌ها را خطاب به مردم بیان داشته است.

جملات متن از نظر ساخت ساده بوده و محتوای آن از نظر اخلاقی بسیار جالب و مفید است.

اندرز فوق با تاکید بر اعراض از جهان مادی و پرداختن به کارنیک آغاز می‌شود و با تصریح این مطلب که از خداییم و بسوی او خواهیم رفت، پایان می‌پذیرد.

دستور پشوتن، این متن را با ترجمه گجراتی و انگلیسی، همراه با حرف‌نویسی، در سال ۱۸۸۵، در «گنج شایگان» خود به چاپ رساند. به جز او دیگران نیز از جمله: کازارتلی در سال ۱۸۸۷ با ترجمه و حرف نویسی، زالمان چند ماه زودتر از کازارتلی با ترجمه آلمانی و حرف نویسی، دستور خدایار شهریار در سال ۱۸۹۹ با حرف‌نویسی و ترجمه تحت‌اللفظی فارسی، هریک متن فوق را منتشر کردند.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶،۱۸۷-۱۸۸؛ تاوادیا ۱۳۵۵،۱۳۵-۱۳۶؛ عریان ۱۳۷۱،۲۳.

Jampsp-Asana 1897,20-21.

اندرزانوشه‌روان آذرباد ماراسپندان
handarz ī anōšag ruwān ādurbād ī māraspandān

یکی از اندرزنامه‌های بسیار مهم و بلند پهلوی است که با ۱۵۴ بند، در صفحات ۵۸-۷۱ مجموعه متون پهلوی جاگرفته است.

ظاهراً این اندرز را آذرباد‌مارسپندان برای فرزند خود تقریر نموده چنانکه در ابتدای متن آمده است: «این پیداست که آذرباد را فرزند تنی زاد نبود و از آن پس بدرگاه یزدان دعا و نیایش کرد، دیر زمانی سر نیامد که آذرباد را فرزندی شد و به سبب درست خیمی زردشت سپتیمان، او را نیز زردشت نام نهاد و گفت که برخیز پسرم تا تو را فرهنگ برآموزم».

در سال ۱۸۶۹ هیربد شهریار جی دادابوی، متن فوق را به گجراتی ترجمه و با الفبای گجراتی و انگلیسی حرف‌نویسی کرد. وی واژه‌نامه‌ای انگلیسی ـ پهلوی ـ گجراتی نیز برای آن تنظیم کرد.

این متن بار دیگر در سال ۱۸۸۵ توسط دستور پشوتن جی با ترجمه گجراتی و انگلیسی و نیز آوانویسی با الفبای اوستایی در «گنج شایگان» منتشر گردید. در سال ۱۸۸۷ نیز برای آن ترجمه‌ای به زبان فرانسه داده شد. در سال ۱۸۹۹ دستور خدایار شهریار، بار دیگر آنرا با ترجمه فارسی و آوانویسی منتشر نمود.

این اندرزنامه در شمار اندرز نامه‌های تجربی بوده و اندرزهای آن ضمن کوتاه و ساده بودن به مسایل عملی زندگی و اخلاق عمومی مربوط می‌شود.

ترجمه عربی بخش‌هایی از این اندرزنامه را ابن مسکویه در جاویدان خرد آورده است.

به جز اندرزنامه فوق، اندرزنامه‌های دیگری نیز به آذرباد‌ماراسپندان نسبت داده شده است که به شرح زیر عبارتند از:

۱ ـ واژه‌ای چند از آذرباد ماراسپندان در مجموع متون پهلوی ۱۴۴-۱۵۳.
۲ ـ اندرز انوشه روان آذرباد ماراسپندان فصل ۶۲ روایات پهلوی.
۳ ـ ده اندرز به نام آذرباد مار سپندان و دیگر پوریوتکیشان فصل ۱۹۹ کتاب سوم دینکرد.
۴ ـ اندرزی از آذرباد ماراسپندان در کتاب ششم دینکرد.
و اندرزهای دیگر که به وی منسوب شده و بطور پراکنده در مجموعه‌های گوناگون آمده است.
برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۸۱،۱۳۷۶-۱۸۴؛ تاوادیا ۱۳۵،۱۳۵۵-۱۳۶؛ عریان ۱۳۷۱، ۲۴-۲۷؛ ابن مسکویه ۴۷،۱۳۵۵-۵۲؛ مشکویه رازی ۲۵،۱۳۵۹-۲۸؛
Jamasp-Asanal 1897.21--26

قطعه A fragment

متنی است ناقص دارای ۶ بند که ابتدای آن معلوم نیست.
در این قطعه نام کماره دیوان برده شده و عبارتی اوستایی نیز در آن‌جای دارد.

اندرزبهزاد فرخ پیروز handarz ī wihzād farrux pērōz

این اندرزنامه با یک مقدمه ۱۰ سطری و ۳۱ بند متن اصلی، صفحات ۷۳-۷۷ مجموعه متون پهلوی را به خود اختصاص داده است. از آنجاکه نام «بهزاد فرخ پیروز» در آغاز سطر نخست مقدمه مورد اشاره قرار گرفته، از این روی این اندرزنامه را که دارای ریختگی و متنی ناتمام بوده و از نظر مفهوم کامل نیست، به وی نسبت داده‌اند.
مقدمه متن در فضیلت خرد و خرد ورزی تنظیم شده و پس از چند بند، مدح خرد و بر شماری فضایل آن از سرگرفته می‌شود (بند ۶-۱۸). در بخش اخیر (بند ۸-۱۸) بیانی شعرگونه بکار گرفته شده و برای ایجاد توازن و زیبایی کلام، در آن از واژه‌های هم آوا و هم وزن استفاده شده است.
برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۹۰،۱۳۷۶؛ تفضلی ۵۳۷،۱۳۷۱-۵۴۲؛ عریان ۲۷،۱۳۷۱-۲۸
Jamasp-Asana 1897,27-28;Talazzoli 1971,45-60.

دو قطعه Two passages

قطعه نخست دارای ۱ بند و ۶ سطر و قطعه دوم دارای ۱۱ بند است. هر دو قطعه به توصیه

کارهای نیک و احتراز از زشتی‌ها اختصاص دارد.

یک چند سخنی که آذرفرنبغ فرخزادان گفت
saxwan ē-čand Ī ādur farrōbay farrux-zādān guft

متنی است با ۱۰ بند که در صفحه ۷۹-۸۰ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است. این متن کداندرزنامه کوچک و غیرصریحی است و مفاهیم مورد نظر را در قالب عبارت‌های نمادین مطرح می‌کند، به آذر فرنبغ فرخزادان (= آذرفرنبغ پسر فرخزاد) پیشوای بزرگ زردشتیان که در قرن سوم هجری موبدان مؤبد فارس بوده، نسبت داده شده است.

محتوای متن به‌دوسئوال درمورد خرد، (بند ۱ و ۹) و نیز پاسخ‌های مربوطه، محدود می‌شود.

برای مطالعه بیشتر: تفضلی ۱۲۹،۱۳۷۶-۱۹۵؛ تاوادیا ۱۳۹،۱۳۵۵؛ عریان ۲۸،۱۳۷۱-۲۹؛ Jamasp-Asana 1897,29-30.

سخنان بخت آفرید و آذرباد زردشتان
wāzagīhā Ī baxt-āfrīd ud ādurbād Ī zarduštān

متنی است مرکب از دو بخش با ۱۱ بند. بخش نخست به‌گفته‌های بخت آفرید و بخش دیگر به آذرباد زردشتان اختصاص دارد. براساس مندرجات بخش دوم، آذرباد زردشتان ۱۵۰ سال زندگی کرده که از آن مدت ۹۰ سال به موبدان موبدی اشتغال داشته است. هر دو بخش در بردارنده نکات اخلاقی است.

برای مطالعه بیشتر: تفضلی ۱۹۵،۱۳۷۶؛ عریان ۲۹،۱۳۷۱-۲۸؛ Jamasp-Asana 1897,29-30.

نهش چیزگیتی nihišn Ī čiš Ī gētīg

متنی است با ۶ بند که در صفحه ۸۲ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است.

مطالب این متن به طبقه‌بندی امور جهان به پنج طبقه و هر طبقه با پنج زیر مجموعه، و سرانجام به توصیف پدیده‌های بیست‌وپنج‌گانه‌ای که انسان از آغاز تولد تا هنگام مرگ با آن‌ها روبرو است مربوط می‌شود. بنابر مندرجات متن، تمام امور گیتی به شرح زیر وضع شده‌اند:

پنج بهر بر پایه بخت، پنج بهر بر پایه کنش، پنج بهر بر پایه خوی، پنج بهر بر پایه گوهر و پنج

بهر بر پایه وراثت.

این متن در جای دیگر یعنی در کتاب ششم دینکرد و نیز جاویدان خرد به آذربادمار سپندان نسبت داده شده است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۸۴-۱۹۵؛ ابن‌مسکویه ۱۳۵۵، ۱۲۷-۱۲۸؛ مشکویه رازی ۱۳۵۹، ۷۳؛ عریان ۱۳۷۱، ۳۰؛ **Jamasp-Asana 1897,21-26**.

دو قطعه Two colophons

به نظر می‌رسد که هر دو قطعه، پایان نوشت دو متن و یا دو مجموعه بزرگتر باشد زیرا در هر دو قطعه تاریخ دقیق تحریر با قید روز، ماه و سال مشخص شده است.

نیرنگ زهر بستن nērang ī zahr bastan

متنی است با یک بند پنج سطری که صفحه ۸۴ مجموعه متون پهلوی را به خود اختصاص داده است.

این متن کوتاه چند سطری درباره جلوگیری از گزند زهر جانوران گزنده است و نخستین بار توسط دستور هوشنگ جاماسب و دکتر هوگ در **An old pahlavi-pazand Glosary** صفحه ۲۳-۲۴ منتشر شد. در سال ۱۹۰۰ هیربدکاوس جی ادلجی کانگا، متن فوق را تصحیح و ترجمه نمود و در **K.R.Cama Memorial volume** ص ۱۴۲-۱۴۳ به چاپ رساند.

در این متن برای بستن زهر جانوران گزنده، از نیروی فریدون نیو و ستاره وننند (=نسر واقع) هرمزد آفریده، یاری خواسته شده است.

متن فوق یکی از متن‌های مربوط به افسون و تعویز است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۷۸-۱۷۹؛ بهار، محمدتقی ۱۳۴۷، ۱۱۰؛ عریان ۱۳۷۱، ۳۱. **Jamasp-Asana 1897, 32**.

یادگار بزرگمهر ayādgār ī wuzurgmihr

یکی از بلندترین اندرزنامه‌های پهلوی است که با ۲۴۶ بند متن اصلی و یک پایان نوشت ۵ سطری، صفحات ۸۵-۱۰۱ مجموعه متون پهلوی را به خود اختصاص داده است.

این اندرزنامه که به نام دیگر «پند نامه بزرگمهر» نیز شهرت دارد، به بزرگمهر بختگان، وزیر

خسرو انوشیروان منسوب است و به جز ۴ بند آغازین آن که در واقع مقدمه متن است و از نظر سبک و ساختمان جمله‌ها و نیز بیان مفاهیم با بندهای دیگر به کلی متفاوت بوده و بسیار دشوارتر است، بقیه متن (بند ۵ به بعد) با زبانی تقریباً ساده‌تر به صورت پرسش و پاسخ که هم پرسش‌ها و هم پاسخ‌ها از سوی بزرگمهر انجام می‌شود، تدوین شده است.

بنابر بند ۱ متن، بزرگمهر این پندنامه را به یاری و نیروی یزدان برای آموزش نیکو و به فرمان خسرو انوشیروان، جهت بهبودی و شایستگی فرهنگ آنانکه صلاحیت پذیرش آنرا دارند مدون نموده و در گنج شایگان نهاده است.

برخی از اندرزهای این پندنامه صرفاً اخلاقی و تجربی و پاره‌ای دیگر دارای محتوای دینی بوده و بنیادهای دینی را مورد تاکید قرار می‌دهند. در بخشی از این متن نیز (بند ۸۵-۱۰۴) به فضایل و رذایل خاص اشاره شده است.

این متن نخستین بار در سال ۱۸۸۵ توسط دستور پشوتن جی با ترجمه انگلیسی و گجراتی و آوانویسی با الفبای گجراتی و نیز تنظیم مقدمه‌ای ویژه تحت عنوان گنج شایگان، منتشر شد. سپس دستور جاماسب جی،متن دستور پشوتن جی را با مطابقت با دست نوشته **JJ** که آن را کامل می‌کرد، پیرایش و منتشر نمود. ترجمه بخش‌هایی از این اندرزنامه به عربی در جاویدان خرد آمده است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶،۱۸۵-۱۸۶؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۳۷-۱۳۹؛ مشکویه رازی ۱۳۵۹،۲۸-۴۲؛ ابن مسکویه ۱۳۵۵، ۵۳-۶۷؛ عریان ۱۳۷۱، ۳۱-۳۲.

Jamasp-Asana 1897,33-36

māh frawardīn rōz ī hurdād ماه فروردین روز خرداد

متنی است با ۴۷ بند متن اصلی و یک پایان نوشت ۵ سطری که در صفحات ۱۰۲-۱۰۸ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است.

این متن به توضیح وقایعی می‌پردازد که یا در خرداد روز (= روز ششم هرماه) از ماه فروردین واقع شده (بند ۱-۲۷) مانند آفرینش، پیدایی کیومرث، فراز رستن مهری و مهریانه، ظهور هوشنگ، پذیرش دین از هرمزد توسط زردشت و پذیرش دین از زردشت توسط گشتاسب و غیره، و یا در این روز و این ماه بوقوع خواهد پیوست (بند ۲۸-۴۷).

این متن نخستین بار توسط دستور کیخسرو و جاماسب جی جاماسب آسا در سال ۱۹۰۰ ترجمه و در **K.R.Cama Memorial volume** صفحه ۱۲۲-۱۲۹ منتشر شد.

متن فوق که از نظر ساختمان جمله‌ها بسیار ساده و حتی در مواردی شبیه فارسی نو است، از نظر مطالب مطرح شده بسیار با اهمیت است.

برتی آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۹۳-۲۹۴؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۹۹؛ عریان ۱۳۷۱، ۳۳؛ **Jamasp-Asana 1897,36-37**

درخت آسوری draxt Ī asūrīg

تنها منظومه بلند بازمانده از فارسی میانه است که با ۵۴ بند بصورت نثر (و ۱۱۷ بند پس از تفکیک بصورت منظومه) و یک پایان نوشت کوتاه، در صفحات ۱۰۹-۱۱۴ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است.

این منظومه که به مناظره‌ای نمادین میان یک درخت خرما و یک بز مربوط می‌شود، در اصل به زبان پارتی بوده و سپس به پهلوی برگشته و تحریر شده است، کما اینکه واژه‌های پارتی بازمانده در متن موید این امرند.

نخستین کسی که به پارتی بودن متن پی برد بار تولومه و نخستین کسی که به ویژگی شعری آن توجه کرد بنونیست بود. در مجموع زبان متن بسیار ساده و نزدیک به زبان فارسی دری است و تشبیهات بکار رفته در آن نیز ابتدایی است.

این مناظره که در آن هر یک از دو طرف یعنی خرما و بز می‌کوشند تا ضمن تحقیر دیگری برتری‌های خود را به اثبات برسانند، با مفاخره درخت خرما آغاز می‌شود (بند ۱-۲۸ منظومه) و سپس با تحقیر درخت خرما از سوی بز ادامه می‌یابد (بند ۲۹-۴۶ منظومه) و سرانجام با مفاخره و پیروزی بز و به ستوه آمدن درخت خرما پایان می‌پذیرد (بند ۴۷-۱۱۷ منظومه).

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۵۶-۲۵۹؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۸۸-۱۸۹؛ عریان ۱۳۷۱، ۳۴-۳۶. **Benveniste 1930, 193-225; Henning 1950, 641-648; Jamasp-Asana 1897, 37-39.**

گزارش شطرنج و نهش نیواردشیر
wizārišn Ī čatrang ud nihišn Ī nēw-ardaxšīr

متنی است دارای ۳۸ بند که در صفحات ۱۱۵-۱۲۰ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است.

این متن درباره ورود شطرنج از هند به ایران در زمان پادشاهی خسرو انوشیروان، شیوه این بازی و وضع و ارائه بازی نرد و نشانه‌های نمادین آن از سوی ایرانیان در برابر شطرنج. بحث می‌کند.

در بند ۱۰ متن فوق نام مهره‌های شطرنج بصورت شاه، رخ، فرزین، پیل، اسب، و پیاده مورد اشاره قرار گرفته و از بند ۱۹ تا ۳۱ متن به بیان علت نامگذاری بازی نرد و نیز نمادهای آن اختصاص دارد، و سرانجام توصیه‌هایی در خصوص بازی شطرنج، نقش خرد در آن و لزوم نگهداری مهره‌ها صورت گرفته است (بند ۳۷-۳۸).

این متن نخستین بار از سوی دستور پشوتن جی در سال ۱۸۸۵ تحت عنوان «مادیگان شطرنج» با ترجمه انگلیسی و گجراتی و نیز پازند، منتشر شد.

ترجمه عربی مطالب این متن و نیز فارسی آن در منابع دیگر همانند «غرراخبار ملوک الفرس و سیرهم» و شاهنامه فردوسی آمده است.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶،۲۹۱-۲۹۳؛ ثعالبی ۱۹۰۰،۶۲۲-۶۲۴؛ ثعالبی ۱۳۶۸،۴۰۲-۴۰۴؛ ثعالبی ۱۳۷۲،۳۵۵-۳۵۶؛ تاوادیا ۱۳۵۵،۲۰۱-۲۰۲؛ فردوسی ۷۱-۱۹۶۰، ج ۸و۲۰۶-۲۱۶؛ عریان ۱۳۷۱،۳۶-۳۷. **Jamasp-Asana 1897, 39-41**.

اندرز دستوران به بهدینان handarz ī dastwarān ō wih-dēnān

متنی است اندرزی با ۳۵ بند که در صفحات ۱۲۱-۱۲۷ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است.

این اندرزنامه از نظر محتوا و نیز بیان مطالب به دو بخش تقسیم می‌گردد. بخش نخست (بند ۱-۱۲) بیشتر به مسایل بنیادین دینی همانند بجای آوردن طهارت پیش از برآمدن خورشید، رفتن به آتشکده و برگزاری آتش نیایش، انجام خورشید نیایش، زشتی درایان جوشنی (= حرف زدن هنگام جویدن غذا) زشتی کاهلی، زشتی بدچشمی، و بخش دیگر (بند ۱۲-۳۵) به پرسش و پاسخ‌هایی در مورد پاره‌ای اعتقادات دینی از جمله اینکه چه کسی خرفستران را جان داد؟ و سخنی که هنگام کشتن خرفستران باید بر زبان راند؛ آیا در دوزخ گمارده‌ای از سوی هرمزد برای پادافره روان دروندان هست یا نه؟ مربوط می‌شود.

در مجموع، این اندرزنامه علاوه بر اینکه به بخشی از وظایف روزانه یک بهدین اشاره می‌کند، در مورد اخلاقیات نیز به شیوه‌ای شیرین به بحث می‌پردازد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶،۱۸۹؛ عریان ۱۳۷۱،۳۷-۳۸.

Jamasp-Asana 1897,41-45.

قطعه‌ی ای از مادیان سی روزه
A fragment from mādayān ī sīh rōzag

متنی است در ۱۰ سطر متعلق به متن بزرگتری بنام «مادیان سی روزه». دستور پشوتن جی،تمام این متن را به طور کامل در یکی از تحقیقات خود بنام «وجر کرد دینی» در سال ۱۸۴۸ مورد پژوهش قرار داده است.

درباره پنج خیم آسرونان abar panǰ xēm ī āsrōnān

متنی است دارای ۱۶ بند که صفحات ۱۲۹-۱۳۱ مجموعه متون پهلوی را به خود اختصاص داده است. این متن از دو بخش تشکیل شده است؛ بخش نخست در مورد پنج خیم آسرونان (بند ۱-۶)، و بخش دیگر ده اندرز ظاهراً خطاب به آسرونان (بند ۷-۱۶).

تحریر دیگری از این متن در فصل ۲۷ گزیده‌های زادسپرم تحت عنوان «درباره پنج خوی آسرونان و ده اندرز که همه اندرزهای دین بدان پیوسته است» و نیز فهرستی از ویژگی‌هایی که آسرونان باید دارای آن باشند بصورت پازند در دست است.

متن فوق در سال ۱۸۴۸ توسط دستور پشوتن جی در «وجر کردن دینی» منتشر شد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۹۱؛ راشد ۱۳۶۶، ۳۸-۳۹؛ عریان ۱۳۷۱، ۳۸-۳۹.

Jamasp-Asan 1897, 45-47;Antia 1909, 335.

درباره آیین‌نامه نویسی abar ēwēnag ī nāmag-nibēsišnīh

متنی است با ۴۴ بند که در صفحات ۱۳۲-۱۴۰ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است. متن، همانند متون دیگر خود دارای عنوان نیست و عنوان فوق توسط ویراستار مجموعه متون پهلوی یعنی جاماسب آسانا، بر پایه محتوا انتخاب شده است.

منظور از تدوین متن، گردآوری نمونه‌های خاص مکاتبه در موارد گوناگون و به افراد مختلف بوده است، کما اینکه در بند ۱ به افراد و طبقات مختلفی که به آن‌ها نامه نوشته می‌شود، همانند فرمانروایان پادشاهان و مهان و اشراف، کارگزاران، فرودستان، بندگان، پدر، برادران و فرزندان،

اشاره رفته است.

در این متن القاب و عنوان‌های گوناگونی که معمولاً در مکاتبات، متناسب با موقعیت مخاطب نامه بکار می‌رفته (بند ۲-۱۷)، نمونه نامه‌های تسلیت جهت همدردی به بزرگان و نجبا و اینکه متناسب با فرصت نامه را چگونه باید آغاز کرد و چگونه باید به انجام رساند (بند ۱۸-۲۷)، و نمونه‌های دیگر آورده شده است.

در مجموع این متن شیوه نوشتن ۱۶ گونه نامه را مورد اشاره قرار می‌دهد

این متن نخستین بار توسط دستور پشوتن جی در سال ۱۸۴۸ در «وجرکرددینی» منتشر شد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۹۴-۲۹۵؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۴۴؛ عریان ۱۳۷۱، ۳۹.

Jamasp-Asana 1897,47

درباره پیمان کدخدایی abar paymānag ī kadag-xwadāyīh

متنی است که با ۱۱ بند در صفحات ۱۴۱-۱۴۳ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است. این متن که به شیوه خواستگاری، میزان مهریه و تعهدات همسران نسبت به یکدیگر می‌پردازد، بنابر مندرجات بند ۱ در تاریخ «روز دی به مهر، ماه بهمن سال ۶۲۷، بیست سال پس از سلطنت یزدگرد» تدوین شده است.

در متن فوق مطالب بسیار جالبی دیده می‌شود، از جمله اینکه از طرف عروس، تنها ولی قهری و یا شخصی صاحب رای و از سوی داماد نیز تنها پدر وی در مقام مذاکره برمی‌آمده‌اند. (بند ۲).

در مورد تعهدات دو طرف نیز آمده است (بند ۵-۶):

«و بهمان دختر هم او را پذیرفت، این گونه که بهمان (=پسر) این را نیز بپذیرد که در طول زندگی از موازین همسری و یگانگی در امر زناشویی و فرمانبرداری و رعایت احترام متقابل و نیز از فروتنی و اعتقاد به بهدینی (= دین زردشتی) روی برنتابد».

«و نیز بهمان (=پسر) این را گفت که در طول زندگی بهمان دختر را به زنی گرامی، به کدبانویی استوار و به خورش، جامه و خواب و پوشاک و مراتب همسری در برابر شوی، دارای اختیار و در طول زمان به تناسب او را خوب و محترم دارم...».

مطلب جالب دیگر در این متن اینکه داماد می‌باید به عروس ۳۰۰۰ درهم سمین شهر آورش (= رایج کشور) می‌پرداخت و عروس نیز در برابر آن مبلغ دارای اختیار تام بود (بند ۷-۸).

برای آگاهی بیشتر: تاوادیا ۱۴۵،۱۳۵۵؛عریان ۳۹،۱۳۷۱-۴۰؛عریان ۳۳۱،۱۳۸۲-۳۲۷
Mackenzie-perikhanian 1969;Jamasp-Asana 1897, 47.

سخنی چند از آذرباد ماراسپندان
wāzag ī ē-čānd ī ādurbād ī māraspandān

متنی است اندرزی در ۷۸ بند که به آذرباد ماراسپندان نسبت داده شده است. به نظر می‌رسد که این متن در مجموع از مطالب مربوط به متون دیگر تالیف شده باشد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۸۳،۱۳۷۶-۱۸۲؛عریان ۱۳۷۱، ۴۰.
Jamasp-Asana 1897, 49-50.

داروی خرسندی dārūg ī hunsandīh

متنی است دارای ۸ بند که در صفحه ۱۵۴ مجموعه متون پهلوی جای دارد.

این متن دارای بیانی کاملاً نمادین و استعاری است و ضمن تجویز دارویی برای ایجاد خرسندی و قناعت، اصطلاحات و ترکیبات ویژه‌ای همانند درم سنگ، دانگ (بعنوان واحد وزن)، و نیز استعاراتی چون هاون شکیبایی، هاون دسته نیایش، پرنیان توکل و غیره را نیز بکار می‌برد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۹۱-۱۹۲؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۳۹؛ عریان ۱۳۷۱، ۴۰-۴۱.
Jamasp-Asana 1897, 50-51.

درباره بزرگداشت سور آفرین abar stāyēnīdarīh ī sūr-āfrīn

متنی است دارای ۲۱ بند که در صفحات ۱۵۵-۱۵۹ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است. این متن رساله کوچکی است که به شیوه ایراد خطابه و سخنرانی دعا در ضیافت‌های رسمی در هنگام صرف شام می‌پردازد و الگویی از این نوع دعا را بدست می‌دهد.

بندهای ۱ و ۲ متن فوق به مقدمه، بندهای ۳-۱۸ به آداب سپاسگزاری از هرمزد، امشاسپندان، هفت بهشت، آذران سه گانه و دیگر آذران، مهردارنده درشتهای فراخ و ایزدان

دیگر، مینویان، فرمانروای کشور و پسرش، بزرگ فرمدار، سپاهبدان چهارگانه، مغان اندرز بد و هزار بد، آسرونان، ارتشتاران، و استریوشان، هوتخشان، خوالیگران، خنیاگران؛ و بندهای پایانی به سپاسگزاری سخنران از میزبان، اختصاص دارد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۲۹۳؛ تاوادیا ۱۳۵۵، ۱۴۶؛ عریان ۱۳۷۱، ۴۲.
Jamasp-Asana 1897,51-52؛Tavadia 1935 ,199.

درباره آمدن شابهرام ورجاوند abar madan ī šā-wahrām ī warzāwand

متنی است در ۲ بند (۲۴ سطر) که در صفحات ۱۶۰-۱۶۱ مجموعه متون پهلوی جای دارد.

این متن که در شمار متون کشف و شهودی و پیش‌گویی پهلوی قرار دارد، ظهور شابهرام ورجاوند را در پایان جهان به گونه‌ای شعری و با قافیه پیش‌گویی می‌کند.

متن از نظر نگارش دارای جملاتی ساده است و از این نظر زیر تأثیر فارسی نوقرار دارد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۷۶-۱۷۷؛ بهار، محمدتقی ۱۳۴۷، ۸۱-۹۰؛ بهار، مهرداد ۱۳۶۲، ۱۶۰-۱۶۱؛ عریان ۱۳۷۱، ۴۲-۴۳؛Jamasp-Asana 1897,52.

درباره خیم خرد فرخ‌مرد abar xēm ud xrad ī farrux mard

متنی است اندرزی که با ۲۲ بند در صفحات ۱۶۲-۱۶۷ مجموعه متون پهلوی جای گرفته است. متن، خود دارای عنوانی نیست اما چون با عبارت «فرخ مردی از این پیداست...» آغاز می‌شود، از این روی ویراستار مجموعه متون پهلوی یعنی جاماسب آسانا این عنوان را برای متن انتخاب نموده است.

این اندرزنامه در مجموع به ویژگی‌های خوب انسان موفق تحت عنوان فرخ مرد و نیز انسان‌های ناموفق می‌پردازد. بطور نمونه در بند ۱ ویژگی‌های عمومی فرخ مرد، دربند ۲ ویژگی‌های مرد باهنر، در بند ۳ خصوصیات مردگزیدار و صاحب رای، در بند ۴ مضرات بلاهت، در بند ۵ ویژگی مرد بی‌مهارت، دربند ۶ ویژگی‌های مرد زیرک، در بند ۷ ویژگی‌های مردناآگاه گمراه، و غیره را مورد اشاره قرار می‌دهد.

جمله‌های بکار رفته در این متن از نظر ساختمان بسیار پیچیده و مفاهیم آن بصورتی کاملاً مصنوع و متکلف بیان شده است. در میانه متن، قطعه شعری با قافیه قرار دارد (بند ۱۶-۱۹) که نخستین بار تاوادیا به این امر پی‌برد.

برای آگاهی بیشتر: تفضلی ۱۳۷۶، ۱۹۰-۱۹۱؛ عریان ۱۳۷۱، ۴۳-۴۴.
Jamasp-Asana 1897,52-53; Tavadia 1950,86-95; Kanga 1975, 1-23.

دستنوشته‌های موجود:

از مجموعه متون پهلوی دستنوشته‌های گوناگونی وجود دارد که در زیر به نام و برخی از مشخصات آنها بطور خلاصه اشاره می‌شود.

۱ـ **MK**: متعلق به دستور کیخسرو جاماسب جی جاماسب آسانا. این دستنوشته که با عنوان **J1** نیز معروف است، در هر صفحه ۱۴ سطر داشته و تعداد صفحات آن بر ۱۲۸ صفحه (رو) بالغ می‌شود.

۲ـ **.JJ**: این دستنوشته که در نوساری توسط دستور جمشید جاماسب نوشته شده به کتابخانه مانکجی لیمجی‌هاتریا وابسته به جامعه پارسیان بمبئی تعلق دارد. این دستنوشته در هر صفحه ۱۶ تا ۱۸ سطر و در مجموع ۱۷۲ صفحه دارد.

۳ـ **W**: این دستنوشته توسط دکتر **E.W.West** در سال ۱۸۷۵ از روی دستنوشته **.MK** تحریر شده است.

۴ـ **.DP**: این دستنوشته که دکتر وست در تحقیقات خود آن را **.Pt** نیز خوانده است به شمس‌العلماء دستور دارابجی پشوتن جی سنجانا تعلق دارد.
DP نشانه و تعلق این دستنوشته به شادروان دستور پشوتن جی می‌باشد.

۵ـ **.TD**: این دستنوشته مربوط است به هیربد تهمورث و دستور جاماسب جی. دستنوشته مذکور در مجموع ۹۵ برگ باضافه ۱۶ برگ پیوسته دارد که با اعداد فارسی شماره گذاری شده و در هر صفحه آن ۱۳ سطر به تحریر در آمده است.

۶ـ **Ta**: دستنوشته دیگر هیربد تهمورث است که در سال ۱۸۸۷ نوشته شده است.

۷ـ **.TDa**: این دستنوشته که به هیربد تهمورث تعلق دارد، قبلاً به شادروان دستور جمشید جی برجورجی متعلق بود. دستنوشته فوق در مجموع دارای ۱۸۶ برگ است که کاتب آن معلوم نیست.

۸ـ **.JU**: این دستنوشته که توسط کاتب مشهور موبد جمشید جی مانکجی اونوالا نوشته شده و در هر صفحه ۱۵ سطر دارد، متعلق به هیربد مانکجی رستم جی‌اونوالا است. دستنوشته فوق در مجموع ۶۹ برگ دارد.

* * * *

در پایان لازم است که در مورد پژوهش حاضر به نکات زیر اشاره شود:

۱ـ آوانویسی متن براساس شیوه مکنزی است. با این تفاوت که بجای دو نشانه نوشتاری **e** و **o**، **i** و **u** بکار رفته است زیرا نگارنده برخلاف نظر مکنزی، در زبان پهلوی نه به ۱۰ واکه که به ۸ واکه معتقد بوده و **e** و **o** را در زبان پهلوی واج نمی‌داند.

۲ـ متن‌ها به صورت دقیق ترجمه شده و در این امر کوشش بر این بوده است که هم مطابقت ترجمه با متن رعایت شود و هم جمله‌ها از ساختاری متعارف برخوردار باشند.

۳ـ هیچیک از متن‌ها در اصل دارای عنوان نیستند و عناوین آنها بر اساس مندرجات متن بعدها به آنها افزوده شده است.

۴ـ تدوین واژه‌نامه به هر صورت ـ کامل و یا برگزیده ـ ضروری نبود زیرا مکنزی واژه‌نامه خود را بیشتر براساس همین مجموعه تدوین نموده است.

۵ـ در ترجمه فارسی سعی شده است که بیشتر از واژه‌ها یا عبارات اصیل متن استفاده شود. شرح و یا ترجمه واژه‌های مهجور و عبارات پیچیده با علامت (=...) در کنار آنها آمده است.

نشانه‌ها و کوته نوشت‌ها:

( ) : واژه و یا عبارت در افزوده در ترجمه به منظور بیان مفهوم.

(=) : معنی واژه و یا شرح عبارات متن.

< > : واژه و یا عبارت افزوده در آوانوشت.

(؟) : قرائت احتمالی در آوانوشت.

(؟) : معنی احتمالی در ترجمه

.... واژه و یا عبارت افتاده و یا ناخوانا در آوانوشت ؛ واژه و یا عبارت افتاده و یا بی‌معنی در ترجمه

J.C.O.I: Journal of the K.R. Cama Orient al Istitute.